

Lennart Behrendtz

TYSKLANDS HÅLLNING TILL SVENSK INTERVENTION I VINTERKRIGET

En analys mot bakgrund av den nazistiska östpolitiken

1

Hitlers anfall på Polen den 1 september 1939, föregånget av Moskvapakten den 23 augusti mellan Tyskland och Sovjetunionen, blev utlösningen till andra världskriget. Maktbalansen i Europa hade rubbats genom avtalet. Liksom under Napoleontiden, då jämvikten upphävdes genom Tilsitfördraget, kom bl.a. Finland i en svår situation. I anslutning till den tysk-ryska nonaggressionspakten hade hemliga överenskommelser träffats om en uppdelning av östra Europa i intresseområden. Till ryska sfären hade bl.a. först Polen öster om linjen Narew-Weichsel, Lettland, Estland och Finland.¹ Genom den snabba ryska expansionen i Baltikum blev Finlands läge snart mycket utsatt. I oktober påkallade Sovjet unionen förhandlingar med Finland. Ryssland ville arrendera Hangö och flytta finsk-ryska gränsen på Karelska näset längre norrut med hänsyn till Leningrads trygghet. Finland, som fruktade intrång i sin nationella självständighet, tillmötesgick icke Sovjetunionens krav. I den för Finland svåra situation, som uppstod genom Sovjetunionens press på landet, gjordes från finskt håll förfrågningar till den svenska regeringen om Sverige var villigt att sätta in trupper till Finlands hjälp i händelse av krig. För att ge uttryck åt de nordiska ländernas sammanhållning möttes statscheferna från Sverige, Norge, Danmark och Finland i Stockholm i oktober. Mötet fick dock ingen reell betydelse. Svenska regeringen sade nämligen nej till svenskt militärt ingripande. Genom det ryska anfallet på Finland den 30 november 1939 bröt det s.k. vinterkriget ut, vilket varade till den 12 mars 1940. Med kriget ryckte Finland in i en storpolitisk roll och landets hållning kom i hög grad att påverkas av stormakternas diplomati. Krigsutbrottet aktualiserade ånyo frågan om svensk intervention. Den svenska regeringen kom dock under hela konflikten att avvisa tanken på ett svenskt deltagande. Detta ställningstagande motiverades med en hänvisning till risken att bli indragen i storkriget. Var Tysklands hållning till ett svenskt ingripande

¹ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. Aus dem Archiv des deutschen Auswärtigen Amts. Ser. D., vol. VII, (1956), s. 206 f (Cit. i forts. AZDAP).

i vinterkriget orsak till dessa farhågor? Vilken ståndpunkt intog Tyskland till svensk intervention?

2

I frågan om Tysklands hållning till svensk militär intervention i vinterkriget står svenska och finska statsmäns påståenden mot varandra.

På svenskt håll hävdas att Sverige var förhindrat att ingripa mera aktivt i kriget på grund av tyska påtryckningar i återhållande riktning.

Ernst Wigforss, finansminister i samlingsregeringen, berättar i sina memoarer: ”Om vi gick alltför öppet fram vid hjälpen till Finland kunde inte Hitler gärna blunda för denna otjänst åt den ryske förbundsbrodern. — — — Från vår minister i Berlin kom gång på gång varningar och försök att ange var gränserna gick för den hjälp vi utan direkt risk för tysk reaktion kunde tillåta oss. Den 12 februari har U.D. en rapport om att Tyskland avrått från att sända slutna förband.”¹ Detta meddelande finns inte medtaget bland de av U.D. utgivna handlingarna. Det torde dock snarast innebära en varning mot transitering av och samgående med engelska och franska trupper. Wigforss skriver nämligen längre fram att det i riksdagen framförts förslag att man skulle vända sig till Berlin med en förfrågan om inte Sverige kunde tillåtas intervensera i Finland under förutsättning att västmakterna vägrades genommarsch.² En sådan upplysning förefaller dock inte ha begärts.

Ett annat statsråd, kommunikationsminister Gustav Andersson i Rasjön, framhåller: ”Tysklands avsikter tedde sig minst lika aggressiva som Rysslands. Sedan Tyskland nedkämpat sina motståndare i väster var det inte uteslutet att tentaklerna skulle utsträckas åt norr.”³ — — — Man vet att Tysklands krigsledning ogillade planerna på ett svenskt krigsdeltagande i finska vinterkriget. Åtskilliga antydningar och varningar underhand kunde tolkas så att man inte stillatigande tänkte låta det gå därhän. Antingen det var av hänsyn till förbundet med Sovjetunionen eller andra skäl må lämnas osagt. — — — Enbart ett svenskt medgivande till genommarsch av västmaktstrupper hade kunnat utlösa krigshandlingar från tysk sida. Om inte annat hade kanske tyska trupper detacherats till malmfälten för att skydda dessa med de militära konsekvenser detta medfört.”⁴

Även dåvarande kabinetssekreteraren i U.D., Erik Boheman, gör i sina memoarer gällande att Tyskland varnade Sverige att kasta sig in i vinterkriget och

¹ E. Wigforss, *Minnen III*, (1954), s. 147.

² *Ibid.*, s. 147.

³ G. Andersson, *Från bondetåget till samlingsregeringen*, (1955), s. 215.

⁴ *Ibid.*, s. 240.

att ett ingripande av västmakterna omedelbart skulle föranleda tyska motåtgärder.⁵

Enligt dessa samstämmiga uppgifter har man sålunda på svenskt håll ansett att ett tyskt hot förelåg.

Denna ståndpunkt är dock rakt motsatt den finska regeringens åsikt i frågan. På finsk sida menade man att ett svenskt militärt ingripande inte skulle föranleda någon åtgärd från tyskt håll så länge blott svenska trupper användes och inte västmaktshjälp anlätades.

Paasikivi, minister utan portfölj i regeringen Ryti, skriver i sina memoarer angående svenskt militärt bistånd följande: ”Det berättades att till Sveriges avböjande inställning bidrog fruktan för att Tyskland i så fall skulle förklara Sverige krig. Vi fick andra uppgifter enligt vilka Tyskland inte skulle haft något emot svensk hjälp i vårt krig, om blott västmakterna hade hållit sig borta.”⁶

Väinö Tanner, som var utrikesminister i finska regeringen, berättar att han under sitt besök i Stockholm i början av februari månad 1940, då Finland genom honom begärde svensk militär hjälp, erfor av svenske utrikesministern Günther, att tyske ministern, prinsen av Wied, och tyske militärattachén, von Uthmann, varnat Sverige för att i större utsträckning ge Finland hjälp, något som Tyskland skulle anse som krigsorsak.⁷ Den finske utrikesministern erhöll samma besked vid en ny förfrågan den 13 februari, då han åter befann sig i Stockholm.⁸ Tanner menar dock att någon krigsrisk inte alls förelåg och relaterar som stöd för sin uppfattning ett samtal som han påstår ägt rum mellan greve von Rosen⁹ och Hermann Göring i december 1939, vid vilket tillfälle Göring försäkrat att Tyskland skulle förhålla sig neutralt i en eventuell svensk-rysk konflikt.¹⁰ Samma försäkringar hade förre finske statsministern Kivimäki fått, vilken på finska regeringens uppdrag sänts till Tyskland för att göra sig underrättad om tyska ledningens ståndpunkt i frågan om svenskt militärt ingripande i Finland. Tanner anser att riktigheten av de uppgifter han fått om Tysklands hållning till ett svenskt deltagande i kriget blivit helt bekräftad genom de upplysningar som från tyskt håll delgivits Kivimäki. Tanner skriver om resultatet av Kivimäkis resa: ”Då han rest till Berlin för att få klarhet i denna sida av saken, hade Kivimäki kunnat konstatera, att det från svensk sida gjorda påståendet var fullständigt ogrundat. Finlands krig var obekvämt för Tyskland, då det störde Tysklands import från Ryssland och då världens dom ifråga om detta krig var riktad mot Tyskland. Tyska folket var välvilligt stämt mot Fin-

⁵ E. Boheman, På vakt II, (1964), s. 97.

⁶ President J. K. Paasikivis Minnen I, (1958), s. 126.

⁷ V. Tanner, Finlands väg 1939—1940, (1950), s. 201.

⁸ Ibid., s. 221.

⁹ Härmed avses sannolikt Görings svåger.

¹⁰ Tanner, a.a., s. 201.

land. Därför vore Sveriges inträde i kriget inte ovälkommet för Tyskland. Man hade bestämt dementerat påståendet, att man utövat påtryckningar på Sverige.”¹¹

Dåvarande finske försvarsministern Juho Niukkanen hävdar i sina memoarer — men redovisar inte ursprunget för sina uppgifter — att Tyskland inte utövade någon påtryckning på Sverige och att inte ens västmaktsingripande skulle medföra risk för tysk intervention, eftersom Sovjetunionen och västmakterna då till fördel för Tyskland skulle upptas av krigshandlingar mot varandra. Finland gick därför enligt Niukkanen för snabbt till fred våren 1940.¹²

Uppgift står sålunda mot uppgift. De svenska och finska statsmännen — Niukkanen undantagen — tycks vara överens om att västmaktsingripande i Norden skulle innebära tyskt anfall. Men när det gäller Tysklands hållning till endast ett svenskt deltagande är deras meningar helt olika. Motsatsförhållandet behöver dock inte innebära att någondera sidan medvetet döljer sanningen. Både de svenska och finska påståendena kan ha fog för sig. Den följande analysen av den tyska diplomatin gentemot Sverige och Finland i belysning av den nazistiska östpolitiken försöker att ge svaret.

Problemet ställt med utgångspunkt från en rad memoarer skall i det följande belysas utifrån samtida material. Men dessförinnan måste forskningssituationen återges.

3

De vetenskapliga undersökningarna kring vinterkriget är hittills få. Det speciella problem, som Tysklands hållning till ett eventuellt svenskt ingripande i finsk-ryska kriget 1939—1940 utgör, har ännu inte blivit föremål för ett inträngande och noggrant studium utan endast hittills behandlats i förbigående som en liten del av ett större sammanhang.

År 1957 publicerade den amerikanske historikern C. L. Lundin arbetet *Finland in the Second World War*. Redan påföljande år kom hans undersökning, nu reviderad och utvidgad, på svenska med titeln *Finland och andra världskriget*. Arbetet grundar sig främst på diplomat- och officersminnen. Lundin hävdar, att Sverige till en början hade ett betydande svängrum när det gällde hjälpen till Finland och att det, när det efter årsskiftet 1939/1940 befann sig under tysk påtryckning, främst varnades för samarbete med västmakterna.¹

År 1955 publicerade Max Jakobson — under 1940-talets första hälft verksam vid Finska Notisbyrån — ett arbete kring vinterkriget men då endast på finska.

¹¹ Ibid., s. 201.

¹² J. Niukkanen, *Försvarsminister under vinterkriget*, (1951), s. 223.

¹ C. L. Lundin, *Finland och andra världskriget*, (1958), s. 132 f.

Efter att 1961 ha utgivits i omarbetat skick på engelska kom boken 1967 på svenska med titeln *Vinterkrigets diplomati*. Jakobson gör gällande, att svenskarna av farhågor snarare för de allierades hjälp än för tyskarnas hämnd avstod från att intervensera i Finland.² Jakobson betecknar den tyska hållningen i finsk-ryska konflikten som "neutral på Sovjets sida".

Krister Wahlbäck ansluter sig i sin avhandling *Finlandsfrågan i svensk politik 1937—1940* till Lundins och Jakobsons resultat men framhåller eftertryckligare än tidigare att svensk intervention måste likställas med västmaktsingripande och att denna ståndpunkt, även om man i Berlin aldrig tagit ställning till enbart svensk hjälp, i varje fall speglade den svenska ledningens övertygelse om vad som skulle bli följderna av ett svenskt ingripande. Wahlbäck betecknar den tyska hållningen till vinterkriget som oklar men påpekar att tyskarna uppenbarligen sökte tillgodose sina reella intressen av Finlands självständighet utan att pakten med ryssarna äventyrades.³

Den mest påfallande bristen i de föreliggande arbetena är det alltför snäva perspektivet. Den mest energiska ansatsen att betrakta Finland ur storpolitisk synvinkel har Jakobson gjort. Men ingen av författarna har konsekvent sökt placera in vinterkrigets tyska diplomati gentemot Sverige och Finland i det större sammanhang, som Hitlers samlade utrikespolitiska program utgör, att se den i ljuset av hans utrikespolitiska huvudlinje, östpolitiken. Följaktligen har Tysklands hållning till vinterkriget förblivit oklar. Nils Holm betecknar i sitt arbete, *Finlands sak var vår*, med rätta Tysklands hållning till Sveriges Finlandspolitik som "ett omdiskuterat och i många stycken oklart problem".⁴ Följande skiss är ett försök att ge frågan ny belysning.

4

Den 23 augusti 1939 undertecknade Tyskland och Sovjetunionen en nonaggressionspakt, den s.k. Ribbentrop-Molotovpakten. Ribbentrop betraktade den som sitt storverk.¹ Det ansågs allmänt att förbundspakten med Sovjetunionen — som anknöt till en gammal linje i tysk politik — var ett skickligt schackdrag från tyskt håll, en framgång för den tyska diplomatin.² Men på många håll i det

² *M. Jakobson, Vinterkrigets diplomati*, (1967), s. 219.

³ *K. Wahlbäck, Finlandsfrågan i svensk politik 1937—1940*, (1964), s. 269, 253, 270. Till Wahlbäcks framställning ansluter sig senast *Eric Carlquist* i avhandlingen *Solidaritet på prov. Svensk Finlandshjälp under vinterkriget*, (1971), — dock utan att självständigt behandla frågan om Tysklands hållning till Sverige.

⁴ *N. F. Holm, Finlands sak var vår. Perspektiv på den svenska Finlandsrörelsen 1939*, (1968), s. 69.

¹ *J. von Ribbentrop, Zwischen London und Moskau*, (1953), s. 171 ff.

² *Keesings's Contemporary Archives*, vol. III, (1937—1940), s. 3694.

tyska folket, såväl i en del armé- som partikretsar, var man föga trakterad av vänskapsförhållandet.³

Redan den 21 oktober skall Hitler i ett hemligt tal inför riks- och gauledarna ha gjort antydningar om en framtida uppgörelse med Sovjetunionen. När Frankrike och England hade bragts på knä, skulle han på nytt vända sig mot öster.⁴ Führerns anförande bör knytas samman med ett uttalande av den tyske riksledaren, Dr. Ley, en av Hitlers åhörare den 21 oktober. Ley besökte i december

³ Förspelet till det tyska anfallet på Danmark och Norge den 9 april 1940. Handlingar rörande Sveriges utrikespolitik under andra världskriget, (1947), s. 7 f (Cit. i forts. Förspelet). *H. Groscurth*, Tagebucher eines Abwehroffiziers 1938—1940. Mit weiteren Dokumenten zur Militäropposition gegen Hitler. Hrsg. von H. Krausnick und H. C. Deutsch. (1970), s. 202, 209. *A. Rosenberg*, Das politische Tagebuch Alfred Rosenbergs aus den Jahren 1934/35 und 1939/40, hrsg. von H-G. Seraphim, (1956), s. 72 ff.

⁴ Aufzeichnung über eine geheime Rede Hitlers vor Reichs- und Gauleitern in der Reichskanzli. Berlin 24.10.1939., återgiven i *Groscurth*, a.a., s. 385. Att Hitler höll sitt tal till partieliten den 21 oktober 1939 är säkerställt genom annat samtida källmaterial. Se Itinerar des Führers (30.1.1934—30.6.1943). Daten aus alten Notizbüchern. Library of Congress. Vilket källvärde har uppteckningen? Finns det skäl att misstänka en tendensiös återgivning? Uppteckningen är uppenbarligen gjord ett par dagar efter talet. Den är daterad den 24 oktober. Vi vet inte vem som fört pennan. Men det är överste Oster, som överlämnat talet till *Groscurth*. Se *Groscurth*, a.a., s. 301. *Groscurth* skall sedan ha vidarebefordrat det till Halder. Se *H.-J. Müller*, Das Heer und Hitler. Armee und nationalsozialistisches Regime 1933—1940, (1969), s. 493 och not 147. Eftersom uppteckningen gått genom händerna på män, som var engagerade i motståndsrörelsen mot Hitler, är det naturligt att misstänka att talets innehåll medvetet tillspetsats eller förvrängt för att övertyga de tveksamma och passiva bland motståndsmännen om det långtgående i Hitlers krigsplaner och därigenom driva dem till handling. Men om *Groscurth* själv känt till att uppteckningen var förfalskad skulle det inte finnas någon anledning för honom att i sin dagbok av den 31.10.1939 anföra, att löjtnant Gerhard Engel — Heeresadjutant hos Hitler — berättat att redogörelsen för Hitlers tal sannolikt var oriktigt. *Groscurth* har tillagt: ”Närmare anvisningar har inte gjorts.” Se *Groscurth*, a.a., s. 303 och not 877. Emellertid har Engel i sina Minnen — Skrivelse av den 26.4.1967 till Institut für Zeitgeschichte, München — klargjort, att han fått sina uppgifter från en av Hitlers personliga adjutanter, Alfred Bormann, broder till riksledaren, och att denne vid förfrågan skulle ha förnekat, att Hitler yttrat sig om bl.a. Tysklands östpolitik på det sätt som uppteckningen gör gällande. Bormanns förnekande kan dock inte tillmätas någon avgörande betydelse, då den stränga sekretessen kring talet — inga officerare fick närvara — bör ha gjort det angeläget för honom som Hitlertrögen att dölja de mest kontroversiella punkterna. Utslagsgivande för en bedömning av uppteckningens källvärde — och därmed faller frågan om talets förfalskning — torde däremot vara att tankegången på flera punkter, bl.a. i Rysslandsfrågan och i frågan om västeuropeiska kartans utseende efter kriget, där Hitler skulle sagt att han med Tyskland tänkte införliva Holland och Schweiz, nära överensstämmer med innehållet i ett par andra ungefär samtida yttranden av Hitler inför andra lyssnare. En jämförelsepunkt i Rysslandsfrågan erbjuder Hitlers tal till vapengrenscheferna den 23 november 1939, där Hitler ger antydningar om en kommande vidräkning med Sovjetunionen. Se *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal, Nürnberg 1945—1946. Proceedings and documents in evidence*, vol. XXVI, (1947), Dok. PS-789, s. 327 ff (Cit. i forts. IMT). Jfr nedan s. 224 och not 6. På den andra punkten, den som rör den västeuropeiska kartans utseende efter kriget finns nära överensstämmelse mellan vad Hitler yttrade den 21 oktober inför partieliten — se *Groscurth*, a.a., s. 385, 303 — och vad han anförtrodde generalerna von Brauchitsch och Halder på kvällen den 23 november, nämligen att han gentemot Frankrike eftersträvade det tysk-romerska rikets gränser av år 1540. Se *F. Halder*, Kriegstagebuch I, (1962), s. 132.

samma år den italienske utrikesministern Ciano i Rom. Han anförtrodde då Ciano, att Tyskland förutsåg en konflikt med Ryssland inom ett fåtal år.⁵

I november 1939 gjorde Hitler på nytt antydningar om en kommande tysk vidräkning med Sovjetunionen — nu inför vapengrenscheferna —, varvid han bl.a. yttrade: ”Zum ersten Mal in der Geschichte haben wir nur gegen einen Front zu kämpfen. Aber niemand kann wissen wie lange so bleibt. — — — Russland ist z.Zt. ungefährlich. Ausserdem haben wir dem Vertrag mit Russland. Verträge werden aber nur solange gehalten wie sie zweckmässig sind. — — — Wir können Russland nur entgegentreten wenn wir im westen frei sind.”⁶ Führerns utläggning bör sammanställas med ett uttalande av storadmiral Raeders stabschef, Schulte Mönting. Den 16 december talade svenske marinattachen Anders Forshell med Schulte Mönting, som medgav att tyska militären inte gillade vad som skedde i finsk-ryska kriget och som anförtrodde Forshell att krig redan förbereddes mot — Sovjetunionen.⁷

Liknande uttryck för välvillighet mot Finland och antydningar om en framtida tysk uppgörelse med Sovjetunionen kommer fram i de uttalanden Göring gjort för Arvid Richert, svenska sändebudet i Berlin, och för Sven Hedin vid tillfällen då Finlandsfrågan diskuterats. Den 14 januari samtalade Göring och Richert. Riksmarskalken har betecknats som en motståndare till partiets radikala element och som den bland partikoryfeerna som hade de bästa förbindelserna med de konservativa ämbetsmännen och militärerna,⁸ vilkas sympati för Finland han delade. Richert berättar: ”Han (=Göring) gav därvid till en början uttryck för sin livliga sympati för den finska insatsen i kriget och för sin förhoppning att finnarna skulle kunna hålla stånd åtminstone till våren eller för-

⁵ *The Ciano Diaries 1939—1943*, (1946), Dec. 5.1939, s. 176. Leys påstående måste behandlas med försiktighet mot bakgrund av den italienska statsledningens missnöje med det tysk-ryska samarbetet. Beträktat som ett försök att behaga den italienske utrikesministern skulle hans yttrande kunna misstänkas för att vara grundlöst. Andra omständigheter antyder emellertid att Ley helt enkelt varit lösmynt. Aktmaterialet visar, att Ribbentrop uppmanat Ley att undvika diskussion om utrikespolitiken med de italienska statsmännen. Från Dienststelle Ribbentrop fick han dock meddelandet, att Ley ignorerat hans anmodan ”und dem Grafen Ciano Deutschlands Absichten über die Gestaltung der Verhältnisse im Osten und über die militärischen Absichten mitgeteilt hat”. Se AZDAP, vol. VIII, (1961), Dok.nr. 436, 10.12.1939, s. 399 f. Om autenciteten och källvärdet hos Cianos dagbok se *Mario Toscano*, *Fonti documentarie e memorialistiche per la storia diplomatica della seconda guerra mondiale*. (Rivista Storica Italiana 1948, LX, s. 106—108.)

⁶ IMT, vol. XXVI, (1947), Dok. PS-789, s. 327 ff. Om dokumentets källvärde se *H. A. Jakobsen*, *Fall ”Gelb”*. *Der Kampf um den deutschen Operationsplan zur Westoffensive*, (1957), s. 59 ff, 279 ff.

⁷ *Förspelet*, s. 8.

⁸ *S. Bolin*, Hermann Göring. Art. i *Svensk uppslagsbok*, vol. 12, (1949), spalt. 536. Det sagda hindrar inte att det på grund av Görings maktbegär men också förstaeliga strävan att särskilt bevaka flygets intressen kunde råda stark rivalitet mellan honom och höga företrädare för andra vapenslag. Se t.ex. *C.-A. Gemzell*, *Raeder, Hitler und Skandinavien*. *Der Kampf für einen maritimen Operationsplan*, (1965), s. 172 ff.

sommaren.”⁹ I ett samtal med Hedin uttryckte Göring sin beundran för finnarnas tapperhet. Några farhågor för Finlands framtid sade han sig icke hysa. ”Om också blott en flik av Finland blir kvar så kommer alltid den tid då världsläget gör det möjligt för finnarna att återvinna det förlorade.”¹⁰

Men trots att man på många håll sålunda hade svårt att fördraga förbindelsen med Sovjetunionen, fanns det få som ville förneka nödvändigheten av den. Tvåfrontskriget måste undvikas. Man var sålunda mån om att upprätthålla paktens med Sovjet-Ryssland tills fienden i väster nedkämpats, något som man räknade med skulle gå snabbt. Därefter kunde den expansion i öster, som utgör ett huvudtema i *Mein Kampf* och en aldrig uppgiven målsättning för Hitler,¹¹ påbörjas. Det var sålunda ett tyskt intresse att tillsvidare ge prov på ett visst tillmötesgående mot Sovjetunionen för att förhindra ett brott i förbindelsen.

I januari 1940 meddelade tyske ambassadören i Moskva, von Schulenburg, till Auswärtiges Amt: ”Im übrigen rechne Sowjetregierung damit, dass Deutsche Regierung Ihren bestehenden Einfluss auf Schweden entsprechend einsetzen werde.”¹²

En anledning till en varning från tyskt håll mot ett svenskt militärt ingripande i vinterkriget var alltså viljan att tillmötesgå förbundsbroderns — Sovjetunionens — önskemål.

En ännu viktigare anledning var ett rent tyskt intresse: Att järnmalmsexporten från Sverige skulle fortgå ostörd till Tyskland, något som kunde riskeras om Sverige råkade i öppet krig med Sovjetunionen. I händelse av ett fientligt anfall på Sverige skulle gruvor, kraftstationer, fabriker, järnvägar och hamnar antagligen ha sprängts för att inte falla brukbara i fiendehänder. Exporten av de för den tyska krigsmaskinen livsviktiga varorna skulle ha omöjliggjorts.¹³

⁹ Förspelet, s. 31.

¹⁰ S. Hedin, Utan uppdrag i Berlin, (1949), s. 95.

¹¹ Beständigheten i Hitlers utrikespolitiska program har eftertryckligt framhållits av H. R. Trevor-Roper, Hitlers Kriegsziele. (Vierteljahrshäfte für Zeitgeschichte 1960, s. 121—133.) Hitlers klart utstakade huvudlinje, från vilken avstegen endast var taktiskt betingade, var enligt Trevor-Roper att skaffa det tyska herrefolket Lebensraum i öster. Sovjetunionen var därför huvudfienden. En motsatt uppfattning vars huvudtes är, att Hitler saknade ett utrikespolitiskt program, har framförts av A. J. P. Taylor, *The Origins of the Second World War*, (1961). I opposition mot bl.a. Trevor-Roper betraktar Taylor Hitlers utrikespolitik som en serie improvisationer. I ett motangrepp från Trevor-Roper, A. J. P. Taylor, Hitler and the War (Encounter, vol 17, July 1961) tillbakavisas Taylors tes och sammanfattas argumenten för den egna uppfattningen. Något av en mellanställning har intagits av A. Bullock, Hitler and the Origins of the Second World War. (Proceedings of the British Academy LIII, 1967, s. 259—287.) Bullock karakteriserar Hitler som en ”opportunist in his tactics” men en opportunist som från början hade en klar målsättning för sin utrikespolitik. För debatten kring Taylors bok hänvisas i övrigt till antologin, *The Origins of the Second World War. Historical Interpretations*. Edited by E. M. Robertson. (1971.)

¹² AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 513, s. 494.

¹³ Den svenska järnmalmsexportens avgörande betydelse för den tyska rustningsindustrin under det första krigsåret har understrukits av R. Karlbom, *Swedens iron ore exports to Germany*

Ytterligare en anledning fanns till att Tyskland icke önskade ett svenskt deltagande i vinterkriget: Om Sverige råkade i konflikt med Sovjetunionen skulle möjligheterna för västmakterna att ingripa i norr bli större. Sverige skulle då knappast kunna vägra ta emot västmaktshjälp. Hitler skulle ställas inför tvåfrontskrig. Under förespeglning att sända hjälptrupper till Finland ämnade England och Frankrike söka öppna en nordfront mot Tyskland, dels för att därigenom lätta på det tyska trycket mot Frankrike, dels för att lägga beslag på de svenska malmfälten. Dessa planer var väl kända av tyskarna, som fullt insåg de fördelar svensk neutralitet innebar för Tyskland.

Tyskland hade sålunda stort intresse av att förhindra ett svenskt ingripande i Finland. Under hela rysk-finska konflikten lät man från tyskt håll Sverige förstå att man inte betraktade ett svenskt ingripande med sympati, något som antagligen ansågs som tillräckligt för att avskräcka Sverige från intervention. Men under intryck av västmakternas intensifierade förberedelser för invasion i Norden och svenska aktiviströrelsens ökade omfattning, som stod i samband med ryssarnas februarioffensiv på Karelska näset, skärpte tyskarna tonen mot Sverige. Från den 7 februari finns en av chefen för kommandoexpeditionen, överste Kellgren, uppgjord promemoria angående ett samtal av den 3 februari mellan honom och tyske militärattachen von Uthmann. Denna innehåller bl.a. följande:

”General von U. började samtalet med att förklara, att han under vistelsen i Berlin blivit uppkallad till statsekreterare von Weizsäcker och därvid tillfrågats om läget i Sverige. von U. hade svarat att han inte hade någonting av vikt att tillägga utöver skriftligen inlämnade rapporter. von Weizsäcker hade då genmält att ’säkra’ underrättelser hade ingått om att aktivismen i Sverige skulle frångå neutraliteten. Vad den svenska regeringen beträffar, så var man fullt på det klara med regeringschefens ställning, men inom regeringen funnos en del ’impulsiva element’, som verkade för aktivt ingripande. Man fruktade att dessa skulle få överhand. Närmast skulle det gälla en inmarsch i Finland av två aktiva fördelningar. Efter denna redogörelse för samtalet med von W. sade von U. att han efter återkomsten till Stockholm mötts av liknande meddelanden å tyska legationen. Han bad nu om ett uttalande av mig i frågan. Jag svarade . . .

1933—1944 (Scandinavian Economic History Review, XIII, 1965, s. 65 ff. Cit. i forts. SEHR). En motsatt uppfattning — dock främst baserad på en granskning av efterkrigslitteraturen — redovisades redan tolv år tidigare av *H. Müllern*, Sveriges järnmalm och de krigförandes planer (Aktuellt och historiskt 1953, s. 81 ff). Müllern var mycket tveksam till den svenska järnmalmens förmodade roll som avgörande faktor 1939—1940. Karlboms framställning har granskats av *A. S. Milward*, Could Sweden have stopped the Second World War? (SEHR, XV, 1967, s. 17 ff) och av *J. J. Jäger*, Swedens iron ore exports to Germany 1933—1944 (SEHR, XV, 1967, s. 139 ff). Båda kritiserar hans statistiska bearbetningar och de slutsatser han dragit. I en replik har dock *Karlbom* med framgång bemött sina opponenter och slagit fast att hans tes om den svenska järnmalmens outhärlighet för Tyskland under krigets inledningskede ej rubbats (SEHR, XVI, 1968, s. 171 ff). Att krigsutbrottet 1939 skärpte beroendet av den svenska järnmalmen — minetterna låg ju bakom fronten ända tills Frankrike och Luxemburg besegrats — har även framhållits av *Nils Meinander*, Gränges. En krönika om svenskt järnmalm, (1968), s. 254 ff.

att jag — — — ehuru politiska spekulationer icke hörde till mitt gebit — — — trodde mig kunna försäkra, att såväl riksledningen som den långt övervägande delen av svenska folket ej voro stämda för åtgärder som kunde äventyra neutraliteten. Genom frivilligrörelsen hade f.ö. den s.k. aktivismen till stor del fått ett naturligt utlopp och den kunde därför f.n. härhemma betraktas som mindre framträdande än ett par månader sedan. von U. förklarade att han var glad över att höra detta, ty en utveckling i stil med den, som skisserats för honom i Berlin samt å tyska legationen på morgonen, skulle för Sveriges del kunna leda till oöverskådliga konsekvenser. Detta var uttalandets innebörd, det exakta ordvalet kan jag inte garantera.”¹⁴

Ett par dagar efter mötet mellan von Uthmann och överste Kellgren, dvs. den 5 eller 6 februari, hade den svenske militärattachen i Tyskland, överste Juhlin-Dannfelt, som vid den tidpunkten befann sig i Stockholm, ett samtal med von Uthmann. Om sitt tankeutbyte med den tyske militärattachen berättade Juhlin-Dannfelt för Kellgren, som tog upp det i ovannämnda promemoria. Juhlin-Dannfelts skildring lyder: ”Beträffande den svenska frivilligrörelsen hade von U. sagt sig skola tro, att man givetvis ej finge låta slutna avdelningar gå över. Man kunde sålunda exempelvis icke avrusta en bataljon II och sedan sända över den.”¹⁵

De tyska uttalandena måste betraktas som en klar varning. Som ett hot och en påtryckning har också von Uthmanns ord uppfattats av den svenske utrikesministern, som dock inför statsministern framställt det eller av denne blivit tolkad som om von Uthmann hade likställt svensk intervention med västmaktsingripande.¹⁶ Den 5 februari, dvs. två dagar efter Kellgrens samtal med von Uthmann, tog Günther emot Tanner, som kommit till Stockholm för att söka utverka löfte om svenskt deltagande i vinterkriget. Den finske utrikesministern berättar därom i sina memoarer. Han har missuppfattat den tyske militärattachens namn och kallar honom Gutman.¹⁷ Som ovan visats saknade icke Günthers påståenden om tyska varningar grund. Men Tanner tvivlar, ty han säger sig ha fått försäkringar i rakt motsatt riktning.¹⁸ Så säger också Paasikivi.¹⁹ De har också fått sådana försäkringar. Som tidigare understrukits menade man på ledande tyskt håll att pakten med Sovjetunionen skulle bli av kort varaktighet. När fienden i väster besegrats, kunde pakten sägas upp. Tyskland intog officiellt en neutral hållning till finsk-ryska konflikten. Men samtidigt som man i enlighet med Moskvas önskan och i

¹⁴ Förspelet, s. 52 f.

¹⁵ Ibid., s. 54.

¹⁶ P. A. Hanssons dagbok den 6.2.1940. P. A. Hanssons Samling. Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm. ”G. (= Günther) meddelade om Wieds förfrågan om svenskt förbund med Finland och om militärattachés meddelande om tyskt ingripande i händelse av västmaktstrupper. Även svenskt förbund kunde föranleda ingripande, då detta skulle tolkas som att vi ej längre avböjde västmakthjälp.”

¹⁷ Tanner, a.a., s. 201.

¹⁸ Ibid., s. 224, 226.

¹⁹ Paasikivi, a.a., s. 126.

eget intresse varnade Sverige för att aktivt ingripa i vinterkriget, förklarade man för Finland att sådana påtryckningar icke gjorts.

I ett svar i december från Auswärtiges Amt på en förfrågan från tyske ministern i Helsingfors, von Blücher, förnekades tyska påtryckningar på Sverige. Blücher begärde upplysningar från Berlin huruvida han kunde förneka påståendena om att Tyskland skulle utövat påtryckningar på Sverige för att förhindra ett svenskt militärt ingripande till Finlands förmån eller inte. Ribbentrop har i en marginalanteckning på Blüchers skrivelse gjort följande anmärkning: "Gesandter soll sich aus solchem Gerede heraushalten. Wir sind in diesem Konflikt neutral und haben anderes zu tun, als uns mit solchen hypothetischen Möglichkeiten zu beschäftigen. Grundlage unser Haltung zu den Nordischen Fragen ist unsere Freundschaft mit Sovjet-Russland."²⁰ I svaret skrev man att Tyskland icke gjort de påstådda förklaringarna till Sverige.²¹ Detta meddelande torde snart ha nått finska regeringen. Den 10 februari hade finske ministern i Berlin, Aarne Wuorima, talat med chefen för politiska avdelningen vid Auswärtiges Amt, Ernst Woerman, som påstod att Tyskland icke varnat Sverige.²² Även före finske statsministern Kivimäki fick i februari samma försäkringar från tyskt håll.

Klart är att de uppgifter, som från tyskt håll delgavs finska regeringen står i diametral motsättning till de tyska förklaringarna till Sverige.

Den 19 februari 1940 gjorde Richert ett besök hos Woerman. Den finsk-ryska konflikten kom på tal, varvid Woerman bl.a. yttrade att de finska påståendena om tyska påtryckningar på Sverige var ogrundade. Tyskland hade inte framfört någon varning, menade han, utan endast förfrågat sig.²³ Vad innebär Woermans påstående? Menade han att Tyskland inte varnat Sverige? Troligen inte. När Woerman sade att Tyskland inte hade gjort några påtryckningar på Sverige i återhållande riktning, var det endast en lek med ord från hans sida. Något hot hade det aldrig varit fråga om, hävdade han. Man hade endast givit råd och förfrågat sig. Men när Tyskland, Europas starkaste militärmakt, i det läget gav råd så blev det synonymt med varning eller påtryckning. Enligt Hedin sade sig Ribbentrop "på det bestämdaste vilja avråda Sverige från att i större skala ingripa i finska kriget."²⁴ Ett sådant yttrande måste anses som ett hot. Det blir liktydigt med en varning. På tyskt håll var man sannolikt väl medveten om hur ett sådant råd betraktades. Det fanns ingen anledning för Tyskland att vidgå att von Uthmans uttalanden av den 3 och 5 februari var varningar eller påtryckningar. Om man hade gjort det skulle man för Finland klart ha framstått som fiende, något som man — som framgår nedan — av militärpolitiska

²⁰ AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 473, s. 437.

²¹ Ibid., Dok.nr. 475, s. 438.

²² Ibid., Dok.nr. 606, s. 598.

²³ Förspelet, s. 83.

²⁴ *Hedin*, a.a., s. 81.

skäl ville undvika. Syftet med de tyska påtryckningarna nåddes i och med svenske statsministerns kommunicé av den 16 februari,²⁵ som genom sin hänvisning till hans avvisande uttalanden i remissdebatten, betraktades som ett definitivt svenskt nej till officiell militär hjälp åt Finland. Det hade givetvis varit ett stort politiskt missgrepp av Tyskland, om det — sedan Sverige slutligt deklarerat att det inte skulle inskrida militärt på Finlands sida — vidgätt att Sverige intog den hållningen på grund av tyska påtryckningar. Det var inget tyskt intresse att få Finland fientligt stämt mot Tyskland genom att tillkännage att man sökt hindra Sverige från att intervensera i vinterkriget. Tvärtom var det i allra högsta grad ett tyskt intresse att i den framtida uppgörelsen med Sovjetunionen söka vinna Finland som bundsförvant.

För Tyskland gällde det sålunda att bevara pakten med Sovjetunionen tills segern i väster vunnits och samtidigt undvika och stöta sig med Finland, vars vänskap kunde bli värdefull i den kommande vidräkningen med Sovjet-Ryssland.

En sådan politik var endast möjlig om Tyskland officiellt intog en strängt neutral hållning, som genom en skicklig dubbeldiplomati tillät att både Moskvas önskemål uppfylldes och att Finland lugnades.

En förutsättning för ett framgångsrikt diplomatiskt dubbelspel är att antalet invigda personer är få. Blücher, tyska sändebudet i Helsingfors, torde inte ha varit medveten om dubbeldiplomatin. Han förefaller okunnig om syftet med den tyska politiken mot Sverige och Finland under vinterkriget.²⁶ Det fanns spänningar mellan å ena sidan Ribbentrop och hans politruker, som såg som sin uppgift att blint följa Führerns intentioner, och å andra sidan de konservativa ämbetsmännen, karriärdiplomaterna, som fick tjäna som garanter för att den tidigare utrikespolitiken skulle fullföljas men som knappast kunde utöva något

²⁵ Internationell politik 24. Skrifter utgivna av Utrikespolitiska institutet, (1946), s. 123.

Statsministerns kommunicé den 16 februari 1940:

”Vid olika tillfällen har svenska regeringen från Finlands regering mottagit framställningar om leverans av förnödenheter. Dessa framställningar i allmänhet kunnat tillmötesgå. Frågor om beredande av vård i Sverige av sårade och invalider från Finland samt om överflyttning av civil arbetskraft från Sverige till Finland har ävenledes dryftats och föranlett åtgärder.

Under besök i Stockholm har medlemmarna av Finlands regering upptagit frågan om personell militär hjälp. Senast tisdagen den 13 februari hade Finlands utrikesminister ett samtal i denna sak med svenska stats-, utrikes- och försvarsministrarna. Även därvid framfördes önskan om överförande till Finland av svenska militära förband. Från svensk sida hänvisades till de riktlinjer för det svenska biståndet åt Finland, som angivits bl.a. genom statsministerns uttalanden i riksdagen den 17 januari i år, vilket vunnit allmän anslutning. Någon förändring i den därvid angivna ståndpunkten hade inte inträffat.”

²⁶ Om Blücher varit medveten om den tyska inställningen till ett svenskt deltagande i kriget, torde han knappast ha förhört sig i Berlin om Tysklands hållning härtill. Se ovan s. 226 och not 20 och jfr AZDAP, Vol. VIII, Dok.nr. 426, s. 389 f, Dok.nr. 471, s. 435, Dok.nr. 475, s. 437. Jfr även *Wipert von Blücher*, Ödesdigra år, (1950), s. 165, 167.

inflytande över den.²⁷ Inom själva riksledningen förekom dessutom konkurrens om rollen som Hitlers främste utrikespolitiska rådgivare och en dragkamp ägde rum om ledningen av utrikespolitiken, vilket även det i någon mån kan bidra till att förklara den brist på enhetlighet som utmärkte den tyska politiken. Främst utmanades Ribbentrop i sin utrikespolitiska maktutövning av Göring.²⁸

Även ideologiska grunder kan ha bestämt den officiellt neutrala hållning som Tyskland önskade uppvisa. I den nazistiska propagandan hade Sovjetunionen och bolsjevismen ständigt utmålats som ärkefienden, med vilken man förr eller senare måste ta en kamp. Ett alltför tvärt omslag i denna inställning kunde av propagandamässiga skäl knappast anses önskvärt.²⁹ Hänsyn till det med Tysk-

²⁷ *H. A. Jakobsen*, *Nationalsozialistische Aussenpolitik 1933—1938*, (1968), *P. Seabury*, *Ribbentrop and the German Foreign Office* (Political Science Quarterly 1951, s. 532 ff), *P. Seabury*, *The Wilhelmstrasse. A study of German diplomats under the Nazi regime*, (1954). Samtidigt som Seabury pekar på spänningarna inom Auswärtiges Amt, framhåller han att missnöjet med Ribbentrops person dämpades av dennes ivriga bemödanden att bevaka utrikesdepartementets intressen och utvidga dess kompetens. Se även *L. E. Hill*, *The Wilhelmstrasse in the Nazi Era* (Political Science Quarterly 1967) och *D. C. Watt*, *The German Diplomats and the Nazi leaders 1933—1939* (Journal of Central European Affairs 15, 1955/56). Hill vänder sig mot de forskare som godtagit memoarernas uppgifter om karriärdiplomaterna som en "teknisk apparat" utan ansvar för den förda politiken eller som rent av aktiva motståndare till den. Det är bl.a. framställningarna hos Seabury och *G. Craig*, *The German Foreign Office from Neurath to Ribbentrop* (The Diplomats 1913—1939. Edited by G. Craig and F. Gilbert, 1953), *G. Craig*, *From Bismarck to Adenauer: Aspects of German Statecraft*, (1958), samt hos *W. H. C. Friend*, *Hitler and his Foreign Ministry 1937—1939* (History 1957), vilka är föremål för hans angrepp. Watt är starkt kritisk mot Craigs behandling av de tyska diplomatminnena. Ett steg längre än Hill och Watt går den ryske historikern *W. T. Formin*. Denne ser inte oväntat de tyska karriärdiplomaterna som nazistiska medlöpare, som aktivt befrämjade Hitlers politik. Se *W. T. Formin*, *Wahrheit und Legende über die Mitverantwortung der deutschen Legende über die Vorbereitung des fascistischen Aggressionkrieges*. (Protokoll der Wissenschaftlichen Tagung in Leipzig vom 25. bis 30. November 1957. Probleme der Geschichte des Zweiten Weltkrieges, 1958, s. 112 ff.)

²⁸ *H. A. Jakobsen*, *Nationalsozialistische Aussenpolitik 1933—1938* (1968), s. 258 ff (Ribbentrop) och 359 ff (Göring). — Intrassekonflikterna mellan Ribbentrop och Göring kom till uttryck på många områden. En sådan konflikthanledning som hittills knappast uppmärksammats, rörde ledningen av Wirtschaftsfragen i bl.a. de ockuperade områdena. Se bl.a. AZDAP, vol. VIII, s. 742, not 2; Dok.nr. 502, s. 450; Dok.nr. 508, s. 483 f; vol. IX, Dok.nr. 399, s. 433; Dok.nr. 530, s. 564; vol. X, Dok.nr. 103, s. 95 f; Dok.nr. 142, s. 141 ff; s. 96, not 4.

²⁹ Berlin, den 1.12.1939, 19 Uhr. Vertraulicher Informationsbericht (von der Berliner Vertreter an ihre Zeitungen aus der Reichspressekonferenz weitergegeben): ... Es soll die deutsche Presse nicht unfreundlich gegen Finland sein oder den finnischen standpunkt underdrücken: massgeblich ist indessen der russische Standpunkt (Sammlung Brammer, Bundesarchiv i Koblenz). Berlin, den 20.12.1939. Vertraulicher informationsbericht: Die finnischen und russischen Heeresberichte sollen in ihrer Länge aufeinander abgestimmt werden. — — Das Gleichgewicht im Umfang soll also bei den einzelnen Heeresberichten hergestellt werden, die Meldungen selbst sollen in indirekter Rede gehalten werden (Sammlung Brammer, Bundesarchiv i Koblenz). Aus der Pressekonferenz, 29.1.1940: ... Auch wenn in einigen illustrierten Zeitungen Bilder vom russisch-finnischen Kriegsschauplatz, von der russischen Seite, erscheinen, möge man nicht das zum Anlass nehmen, nun überall Bilder zu bringen. Sie kämen nur als Gegengewicht der da und dort genehmigten finnischen Bilder. Aus der Pressekonferenz,

land nära förbundna Italien, vars ledning klart tagit ställning för Finland,³⁰ samt till det likaledes starkt antibolsjevistiska Spanien kan även ha varit av betydelse för Führerns utformning av den tyska politiken i Norden under vinterkriget.

31.1.1940: Protokolle der Ministerkonferenz vom 1 Februar 1940: Es hat sich als notwendig herausgestellt, den Rednern Richtlinien zum Verhältnis Deutschland-Russland an die Hand zu geben, damit nicht in Reden eine ideologische Gemeinschaft mit Sowjetrußland vorgetäuscht wird. Der Minister beauftragt deshalb Herrn Gutterer, für die übernächste Woche eine Tagung der Reichsredner vorzubereiten (Photokopien der Protokolle der Ministerkonferenz, Deutschen Zentralarchiv i Potsdam). Se även Aus der Pressekonferenz, 13.9.1939, 12 Uhr: Eine politische Wochenschrift habe zum Problem Rußland Stellung genommen und den Bolsjevismus und seine Taten gepriesen. Die Bolsjevisten hätten viel gutes für das Russenvolk getan. Diese Tonart sei nun wiederum falsch. Der Gegensatz der Weltanschauungen bleibe bestehen. Die Annäherung mit den Leistungen der Sowjets zu motivieren, sei für die deutsche Bevölkerung doch etwas zu starker Tabak (Sammlung Sängers, Bundesarchiv i Koblenz). Jfr *Jürgen Hagemann*, *Die Presselenkung im Dritten Reich*, (1970), s. 164, 263, 266, 267 och *Willi A. Boelcke*, *Kriegspropaganda 1939—1941. Geheime Ministerkonferenzen im Reichspropagandaministerium*, (1966), s. 278.

³⁰ Italien sökte hösten 1939 och vintern 1940 leverera krigsmateriel till Finland över tyskt område. Se *Documenti diplomatici italiani*, vol. I, (1954), Dok.nr. 817, s. 517, Dok.nr. 838, s. 534. Jfr även vol. II, (1957), Dok.nr. 443, s. 351. (Cit. i forts. DDI). *Niukkanen*, a.a., s. 152, 172, redovisar i siffror, vad han uppger som den faktiska italienska hjälpen till Finland. Rent allmänt finns det anledning att nalkas Niukkanens uppgifter med skepsis, eftersom det skulle vara till stöd för hans ståndpunkt att visa att läget för Finland, när det gick till fred, var bättre än man i allmänhet trodde och det sälunda skulle ha kunnat hålla ut längre än det gjorde. Men eftersom siffrorna är mycket preciserade är det tänkbart att de är riktiga. I december 1939 protesterade Sovjetunionen mot italienska flygplansleveranser genom Tyskland. Se AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 432, s. 397. Ribbentrop förnekade till en början att leveranser ägt rum. Se AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 435, s. 399. Han tvingades dock senare medge att transporter förekommit men att de nu upphört. Se AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 438, s. 402. Leveranserna tycks dock ha fortsatt i största hemlighet, ty i januari 1940 medgav Auswärtiges Amt efter förnyade ryska påstötningar att misstag skett och att transporter förekommit utan dess kännedom. Se AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 519, s. 502. För den italienska reaktionen på den ryska protesten se DDI, vol. II, Dok.nr. 534, s. 408, Dok.nr. 570, s. 434 f. Den italienska ledningens hållning till vinterkriget framgår även av Mussolinis brev till Hitler på nyåret 1940. Se AZDAP, vol. VIII, Dok.nr. 504, s. 475, och av Cianos dagbok, *The Ciano Diaries*, 8.12.1939, s. 182. Dock torde knappast ideologiska skäl utan främst maktpolitiska intressen ha bestämt den italienska hållningen till vinterkriget, som mer skall ses som ett ställningstagande mot det tysk-ryska samarbetet — det hade rubbat jämvikten även i Donaubäckenet — än för Finland mot bakgrund av de italienska intressena på Balkanhalvön. Särskilt Ciano förefaller — åtminstone hösten 1939 och vintern 1940 — ha sökt motverka både det tyska och det ryska inflytandet dels genom att arbeta för ett neutralt Balkanblock under italiensk ledning dels genom att överhuvudtaget konsekvent uppträda som motståndare till en politik i Hitlers ledband. Jfr *F. Siebert*, *Italiens Weg in den zweiten Weltkrieg*, (1962), s. 375 ff. Enligt uppgift hos Ciano skall Tyskland inte ha begränsat sig till att endast vidarebefordra italiensk krigsmateriel utan även själv i största hemlighet direkt till Finland ha levererat vapen främst från det polska bytet. Se *The Ciano Diaries*, 8.12.1939, s. 177. Uppgiften, som inte går att belägga i annat samtida material och som anförtröddes Ciano av finske ministern i Rom under en anhållan om vidgad italiensk hjälp, måste behandlas med skepsis med hänsyn till dess karaktär av övertalande argument. *Niukkanen*, a.a., s. 223, uppger att Tyskland kort före vinterkriget försåg Finland med 30 st. 20 mm:s luftvärns pjäser och 100.000 patroner och att det ännu efter ryssarnas anfall medver-

De tysk-ryska intressena bevakades sålunda genom tyska påtryckningar på Sverige. Men i förhoppning om ett framtida samgående med Finland och med hänsyn till de fascistiska broderländerna valde Tyskland att officiellt inta en neutral hållning.

Germany's Attitude to Swedish Intervention in the Finnish-Russian War

This work deals with the question of Germany's attitude to Swedish intervention in the Finnish-Russian conflict of 1939—1940, the so-called Winter War. The Swedish view is that Sweden was prevented from actively entering the conflict due to German pressure. The Finns maintain that Germany gave assurances that Sweden was never threatened and thereby prevented from intervening. The problem can merely be defined with the aid of memoirs. In order to solve it contemporary material must be brought into the enquiry. Source-critical analysis of the contemporary material in the light of Nazi foreign policy towards the East shows that Germany was engaged in diplomatic double-dealing. Several instances from the contemporary material from 1939 and 1940 make it clear that Hitler never relinquished his idea of conquering Russia. German policy must be seen against this background. Giving several reasons, including iron-ore export, Germany warned Sweden not to take an active part in the war, while simultaneously assuring Finland that no pressure was being brought to bear on Sweden. Germany had no wish to arouse Finland's animosity through admitting that they were trying to prevent Sweden from intervening in the Winter War. On the contrary it was greatly in Germany's interest to try to gain Finland as an ally in the coming settlement with the Soviet Union. Thus Germany's objective was to preserve their pact with the Soviet Union until victory in the West was secure, while at the same time avoiding friction with Finland, whose friendship could be valuable in the approaching day of reckoning with the Soviet Union. Such a policy could only succeed if Germany officially adopted a strictly neutral attitude, which, through skillful diplomatic double-dealing, enabled Moscow's wishes to be fulfilled and Finland to be reassured.

kade till att omfattande sändningar av krigsmateriel kunde ske från Ungern via Tyskland till Finland. Liknande transporter skulle även ha förekommit från Schweiz via Tyskland. Niukkanens uppgifter kan inte beläggas i det samtida material som f.n. står till förfogande. En tysk stödaktion skall — enligt *Wahlbäck*, a.a., s. 252, 435 not 4 — ha ägt rum indirekt via Sverige. Tyska ledningen skulle ha varit väl medveten om att de vapen, som exporterades till Sverige, fick ersätta den svenska krigsmateriel som gick till Finland. Jfr DDI, vol. II, Dok.nr. 727, s. 563 och *H. Kellgren*, *Sex krigsår i Skölds skugga*, (1951), s. 100 samt *Niukkanen*, a.a., s. 223.